

ІСТОРІЯ ДЕКАДИ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ГЕОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ ГРОМАДСЬКОЮ ОРГАНІЗАЦІЄЮ «СПІЛКА ГЕОЛОГІВ УКРАЇНИ»

УДК: 551.1

Катерина
ДЕРЕВСЬКА

доктор геологічних
наук, професор,
професор кафедри
екології
Національного
університету
«Кієво-Могилянська
академія»,
член Спілки геологів
України

Ксенія
РУДЕНКО

кандидат геологічних
наук, старший
науковий співробітник
відділу геології
Національного
науково-природничого
музею НАН України,
член Спілки геологів
України

Розглянуто хронологію подій тривалістю десять років – з 2010 до 2020 р., присвячених популяризації геологічної галузі. Громадська організація «Спілка геологів України» виконує свою місію і підтримує наукові заходи, сприяє професійній консолідації вчених та спеціалістів, які працюють у сфері геології та суміжних галузях, підвищує престиж професій, пов'язаних із дослідженням та використанням надр, охороною геологічного середовища.

Ключові слова: популяризація; геологічна галузь; Спілка геологів України; Геологічний музей.

Громадська організація (ГО) «Спілка геологів України» активно бере участь у поширенні геологічних ідей та знань поміж широких верств населення України. У цій публікації буде розглянуто хроніку подій у проміжку часу тривалістю десять років (2010–2020 рр.), присвячених популяризації геологічної галузі, обміну досвідом між фахівцями.

Разом із Національним науково-природничим музеєм (ННПМ) НАН України, ННІ «Інститут геології» КДУ імені Тараса Шевченка, кафедрою екології Національного університету «Кієво-Могилянська академія» ГО «Спілка геологів України» влаштувала і супроводжувала близько 20 заходів різного рівня. З 2010 року Геологічний музей ННПМ НАН України розпочав свою співпрацю з ГО «Спілка геологів України» з метою створення освітньо-просвітницького простору, у межах якого проводяться семінари, лекції, школи, олімпіади, конференції, екскурсії, круглі столи, презентації, майстер-класи, тренінги тощо. Приводом для таких дій послугувала активізація наукової спільноти у зв'язку з нелегальним видобуванням бурштину в рівненському Поліссі. Науково-просвітницькі заходи, присвячені геології Полісся і сонячному каменю, а також негативним наслідкам видобування бурштину, проводились на різних майданчиках і з залученням багатьох закладів та інституцій. У співпраці благодійного фонду «Українська родина», асоціації «Український бурштиновий світ» та Спілки геологів

України на базі Музею було проведено наукову конференцію «Негативні наслідки незаконного видобутку бурштину в Поліссі», яка пройшла 26 квітня 2010 р. (рис. 1). Результатом роботи заходу стало виокремлення чинників незаконного видобування бурштину в Україні та його загрози. Запропоновано застосувати дії, спрямовані на його припинення, і розглянуто шляхи збереження навколишнього середовища Полісся. Відбулося відкриття музейної тематичної виставки «Бурштин України», яка тривала впродовж року.

Наступної весни, 16–20 травня 2011 р., Геологічний музей разом зі Спілкою геологів організував і провів міжнародну науково-практичну конференцію «Геологічні пам'ятки – яскраві свідчення еволюції Землі», яка пройшла на базі Національного природничого парку «Подільські Товтри» у м. Кам'янці-Подільському.

Головною рушійною силою заходу стала ГО «Спілка геологів України». Як співорганізатори долучаються ІГН НАН України, Державна геологічна служба, ДП «Державний гемологічний центр України».

Тематикою конференції охоплено такі питання:

- 1) геологічні пам'ятки (визначення, класифікація, геологічна будова, літолого-стратиграфічні та мінералогічні особливості, кореляція тощо);
- 2) законодавча база геологічної спадщини; актуальність і перспективи утворення геологічних парків;

1

2

3

4

5

6

Рисунок 1. Наукова конференція «Негативні наслідки незаконного видобутку бурштину в Поліссі»

1. Привітання з днем народження академіка НАН України Є.Ф. Шнюкова 2. Експозиція виставки «Бурштин України» 3. Учасники наукової конференції	4. Експозиція виставки «Бурштин України» 5. Вироби з бурштину на виставці «Бурштин України» 6. Інформаційний плакат «Негативні наслідки видобутку бурштину в Поліссі»
-
3) типізація, стандартизація та універсалізація геологічної спадщини; 4) менеджмент, моніторинг та охорона геологічної спадщини, небезпека її знищення: геоecологічний аспект;	5) туризм і популяризація геологічних пам'яток (навчальні геологічні практики, геологічні стежки, маршрути, інформаційна підтримка, археологічний аспект тощо); 6) геологічні пам'ятки – музеї та літотеки просто неба; геологічна спадщина в експозиціях музеїв.

Рисунок 2. Учасники конференції на екскурсії каньйоном р. Смотрича (м. Кам'янець Подільський) та берегом р. Дністра

До конференції було розроблено путівник, де описано геологічні розрізи середнього Подністров'я, і проведено триденну екскурсію каньйонами Дністра. В путівнику репрезентовано геологічну, стратиграфічну та геоморфологічну будову району, а також коротку історію геологічного вивчення. Більшість геологічних

об'єктів, розташованих у долині р. Дністра, можливо об'єднати у геологічні маршрути та геологічні парки. Отримані на конференції результати стали у пригоді студентам і викладачам вишів, виробничим геологам, науковцям, краєзнавцям, спеціалістам природоохоронної сфери, працівникам музеїв і туристам (рис. 2).

1

2

3

4

5

Рисунок 3. Наукова конференція «Такий різний світ мінералогії», присвячена 100-річчю з дня народження видатного українського науковця, патріота, заслуженого діяча науки, видатного мінералога XX ст., академіка Євгена Костянтиновича Лазаренка

- 1, 2. Відкриття меморіальної вітрини, присвяченої академіку Є. К. Лазаренку
3. Зустріч Євгена Федоровича Шнюкова та Юрія Олексійовича Руська перед пленарним засіданням
4. Учасники пленарного засідання
5. Видатний головний геолог Закарпатської експедиції (60-ті рр.) Віра Миколаївна Зайцева та доктор геологічних наук Катерина Ігорівна Деревська

За рік, у межах святкування Днів науки та музеїв 19–20 травня 2012 р. Геологічний музей ННПМ НАН України разом з ГО «Спілка геологів України» організували наукову конференцію «Такий різний світ мінералогії», присвячену 100-річчю з дня народження видатного українського науковця, патріота, заслуженого діяча науки, видатного мінералога XX ст., академіка Євгена Костянтиновича Лазаренка. Спеціально до цієї дати співробітники Музею розробили меморіальну вітрину, в експозицію якої вміщено його особисті речі (дипломи, нагороди, інструменти, фотографії, книжки з підписами тощо) (рис. 3).

Співорганізаторами ювілейного заходу виступили ГО «Спілка геологів України» та Інститут геологічних наук НАН України. Як інформаційні спонсори долучилися Інститут геохімії, мінералогії та рудоутворення НАНУ імені М. М. Семененка, Київське відділення Українського мінералогічного товариства, Державний гемологічний центр України, геологічний факультет КНУ імені Тараса Шевченка, Інститут фундаментальних досліджень УНА, ПП «Геологічна компанія „Геомандри“», ДУ «Музей коштовного і декоративного каміння». У роботі конференції взяли участь викладачі, виробничники, науковці з Києва, Львова, Одеси, Москви та інших міст.

На конференції висвітлювали актуальні теми:

- 1) загальні проблеми мінералогії;
- 2) регіональна мінералогія;
- 3) космічна мінералогія;
- 4) генетична мінералогія;
- 5) прикладна мінералогія та металогенія;
- 6) мінералогія і музей.

Особливу увагу учасники конференції приділили пам'яті академіка Євгена Костянтиновича Лазаренка та його внеску в розвиток мінералогії. Згадуючи Є.К. Лазаренка, доповідачі відзначили його глибокий патріотизм, послідовну боротьбу за збереження і розвиток української мови та культури, життєрадісність, доброзичливість і надзвичайну працездатність.

Науково-практична конференція завершилася екскурсіями (рис. 4) у Музей коштовного та декоративного каміння (м. Володарськ-Волинський), у пегматитовий кар'єр та на Корнинське родовище граніту (с. Корнин Попільнянського району Житомирської обл.).

Захід засвідчив необхідність:

- 1) проведення щорічних семінарів з питань мінералогії;
- 2) організації щорічних мінералогічних виставок;
- 3) створення в музеї постійної експозиції «Регіональна мінералогія».

У Києві в травні також відбувся Міжнародний науковий семінар «Від смоли хвойних до бурштину. Ідентифікація викопних смол». В організації заходу разом зі співробітниками Геологічного музею взяли участь ГО «Спілка геологів України», Інститут геологічних наук НАНУ, Державний гемологічний центр, ДП «Українська геологічна компанія», міжнародний благодійний фонд «Українська родина». У межах семінару відбулася виставка фотографій мінералів (рис. 5).

Тематика семінару дала змогу обговорити новітні наукові досягнення у сфері теорії походження викопних смол (етапи фосилізації рослинних смол на шляху переходу у викопні копаліни та бурштин-сукциніт), залучити молодь до ознайомлення з проблемами геології бурштину. При цьому особливий інтерес викликав всебічний аналіз палеогеологічного і палеоекологічного стану на території Українського щита (Дніпровському буровугільному басейні) в нижній половині середнього еоцену, пізньому еоцені – ранньому олігоцені, а також результати новітніх досліджень оптичних властивостей викопних смол (проблеми «археологічного бурштину», використання бурштину-сукциніту та продуктів його перероблення в промисловості, медицині та інших галузях сучасного виробництва).

Найвагомішими результатами заходу стало поцінування стану вивченості взаємозв'язків виявлених властивостей різних видів викопних смол та їхньої

1

2

3

4

Рисунок 4. Екскурсії в межах проведення наукової конференції «Такий різний світ мінералогії»

5

6

Продовження рисунка 4. **Експерсії в межах проведення наукової конференції «Такий різний світ мінералогії»**

- 1, 2. Візит до музею Музей кошового і декоративного каміння (Житомирська обл., м. Хорошів)
- 3, 4. Зупинка експерсії на Корнинському родовищі граніту (с. Корнин, Попільнянського району Житомирської обл.)
5. Зупинка під час 2-денної експерсії
6. Експерсія пегматитовим кар'єром (м. Хорошів, Житомирська обл.)

1

2

3

4

Рисунок 5. **Міжнародний науковий семінар «Від смоли хвойних до бурштину. Ідентифікація викопних смол»**

1. Збірка матеріалів міжнародного наукового семінару
2. Доповідь співробітниці Інституту археології НАНУ Олени Журухіної
- 3, 4. Виставка мікрофотографій бурштину та мінералів

генези; особливостей будови, структури, прогнозу, ідентифікації. Важливим підсумком семінару є встановлення нових перспективних шляхів подальших досліджень сфери наукового прогнозування розсіпів бурштину-сукциніту.

21 листопада 2012 року з метою популяризації геології поміж школярів ГО «Спілка геологів України» разом з Геологічним музеєм ННПМ НАН України та геолого-географічним факультетом Одеського національного університету активно взяла участь в:

- 1) організації та проведенні круглого столу для вчителів географії шкіл Одеси та Одеської області;
- 2) відкритті геологічної школи при геолого-географічному факультеті Одеського національного університету;
- 3) проведенні обласної олімпіади.

Під час заходу для учасників олімпіади була організована екскурсія в університетський Геологічний музей, який має цікаву мінералогічну колекцію.

28 лютого 2013 р. під головуванням ГО «Спілка геологів України», Геологічний музей ННПМ НАН України та НВНЗ «Інститут Тутковського» організували семінар для методистів та вчителів географії шкіл м. Києва, на якому було розглянуто питання можливості використання геологічних музеїв для поглиблення знань геології в школі. Продовженням такого починання стає Перша шкільна відкрита геологічна олімпіада, яка відбулася у квітні того самого року у Києві. До названих заходів долучаються: Департамент освіти й науки, молоді та спорту ВО Київської міської ради; Державна служба геології та надр; геологічний факультет КНУ імені Тараса Шевченка. Питання на олімпіаді були пов'язані з геологічною тематикою шкільного курсу географії. Слід зазначити, що проведення семінарів для методистів та вчителів географії Києва та Київської області було продовжено у 2014 р.

Одним із найважливіших спільних заходів Музею і Спілки за десятиріччя можна вважати Міжнародну наукову конференцію «Сучасні проблеми природничих наук», присвячену 155-річчю з дня народження першого українського академіка-землезнавця П.А. Тутковського. Вона проходить 15–17 травня 2013 р., до співорганізаторів долучаються: ІГН НАН України; ДП «Українська геологічна компанія»; Державний гемологічний центр України; ІФД УНА; ТОВ «Водоспад»; ПП «Геологічна компанія „Геомандри“». Спонсорами конференції стали: Громадська організація «Спілка геологів України»; Інститут Тутковського; ТОВ «Водоспад»; Представництво компанії Robert Bosch в Україні (рис. 6, 7).

Конференція завершилася дводенною екскурсією Житомирським Поліссям, до початку якої було розроблено путівник «Дорогами Тутковського» (рис. 6, 8). Територія проведення геологічної екскурсії: північ Житомирського Полісся; заказник державного значення; низка кар'єрів та природних відслонень, які демонструють давні кристалічні породи Волинського мегаблоку Українського щита в межах Коростенського плутону

та Словечансько-Овруцького кряжу. Під час екскурсії учасники ознайомилися з геоморфологічною будовою території та простежили: розріз нижньо-, середньопротерозойських порід регіону починаючи з тетерівської серії та гранітоїдів житомирського комплексу, які зустрічаються в урочищі р. Уж та в межах геологічного заказника «Кам'яне село»; відклади білокорицької світи топільнянської серії, які відслонюються у Білорівницькому кар'єрі; утворення вулканогенних порід збранківської світи овруцької серії в кар'єрі с. Красилівки; корінні виходи кварцитів толкачівської світи овруцької серії в районі с. Листвина, а також у Первомайському кар'єрі на північ від м. Овруча.

У 2013 р. Геологічний музей ННПМ НАН України разом з ГО «Спілка геологів України» ініціюють проведення одного з неординарних і важливих науково-популяризаційних заходів – Міжнародної наукової конференції «Від мінералогії до геохімії», присвяченої 130-річчю з дня народження академіка О.Є. Ферсмана. Вона відбулась 5–7 червня 2013 року в Криму на базі географічного факультету Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського за участі КРУ «Центральний музей Тавриди». Організаторами конференції були: Національний науково-природничий музей НАН України; геологічний факультет КНУ імені Тараса Шевченка; кримська республіканська установа «Центральний музей Тавриди»; географічний факультет Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського.

До конференції долучилися: Державний гемологічний центр України, Інститут фундаментальних досліджень УНА, організація «Спілка геологів України», ПП «Геологічна компанія „Геомандри“». Напрямами роботи заходу були геохімія, мінералогія, петрологія, корисні копалини та металогенія, регіональна геологія, музейна справа та популяризація науки, історія каменю в культурі людини. У межах конференції було проведено геологічні екскурсії кар'єрами Криму та відслоненнями Чорноморського узбережжя (рис. 9).

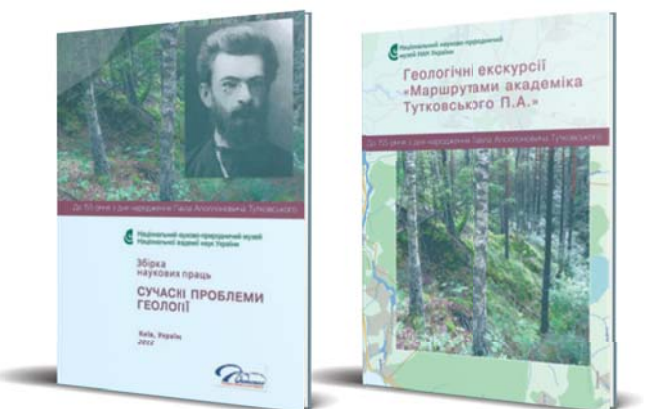

Рисунок 6. Збірник наукових праць та путівник геологічної екскурсії, опубліковані у межах Міжнародної наукової конференції «Сучасні проблеми природничих наук», присвяченої 155-річчю з дня народження першого українського академіка-землезнавця П.А. Тутковського

1

2

3

4

Рисунок 7. Міжнародна наукова конференція «Сучасні проблеми природничих наук», присвячена 155-річчю з дня народження першого українського академіка-землезнавця П.А. Тутковського

1. Реєстрація учасників конференції
2. Урочисте відкриття пленарного засідання
3. Експерсія експозицією «Естетика каменю» ННПМ НАНУ
4. Обговорення стендових доповідей під час перерви між сесійними доповідями

1

2

Рисунок 8. Дводенна геологічна екскурсія житомирським Поліссям

1. Перша зупинка екскурсії
2. Олександр Валерійович Митрохин розповідає про геологічну будову території

3

4

5

6

Продовження рисунка 8. **Дводенна геологічна екскурсія житомирським Поліссям**

3. Виходи рожевого кварциту
4. Зупинка у державному геологічному заказнику «Кам'яне село»

- 5, 6. Урочиста зустріч учасників конференції з учнями та колективом середньої школи с. Листвина (Житомирська обл., Овруцький р-н)

Рисунок 9. **Геологічні екскурсії від Балаклави й далі – відслоненнями Чорноморського узбережжя**

ГО «Спілка геологів України» у 2015 р. стає активним провідником просвітницьких ідей разом зі своїми партнерами, якими стали ННПМ НАН України, НВНЗ «Інститут Тутковського» та геологічний факультет КНУ імені Тараса Шевченка.

У межах Центру «Геологія для всіх» при Геологічному музеї ННПМ НАН України за підтримки Спілки геологів у 2015 р. було:

- підготовлено команду та здобуто 3 місце поміж команд київських шкіл у вікторині «Тайни третьої планети», присвяченій дню народження академіка П.А. Тутковського (25.02.2015);
- проведено геологічне стажування під час весняних канікул (24.03–09.04.2015), а також конкурсне тестування учасників стажування;
- проведено майстер-класи з мінералогії та палеонтології (День геолога, День науки, День музею);
- підготовлено команду та здобуто 1 місце поміж команд київських шкіл у вікторині, присвяченій 110-річчю з дня народження академіка В.Г. Бондарчука;
- організовано семінар-практикум «Інноваційна діяльність як рушійна сила оптимізації діяльності навчального закладу».

27–30 жовтня 2015 р. у м. Києві за ініціативи й на базі ННПМ НАН України проходила конференція «Природничі музеї та їхня роль в освіті та науці». Співорганізаторами стають Музей природи Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, природничі секція ICOM України, геологічний факультет КНУ імені Тараса Шевченка. Партнерами музейної конференції виступили: ГО «Спілка геологів України»; ТОВ «Водоспад»; ПП Геологічна компанія «Геомандри».

Напрями роботи конференції були сформовані наступним чином.

1. Загальні питання музеології: історія природничих музеїв і персоналії; фундаментальні й прикладні наукові дослідження у природничих музеях; музейні колекції: створення, типізація, паспортизація, облік, експонування; бази даних та сучасні методи організації музейної справи; експертиза музейних колекцій та оцінювання їхньої вартості; природничі музеї як майданчик для формування наукового світогляду у відвідувачів; університетські музеї та європейський досвід співпраці; досвід співпраці з навчально-освітніми закладами.

2. Геологічний напрям: геологічні пам'ятки та геотуризм; камінь у мистецтві, архітектурі, археології; геологічні депозитарії.

3. Біологічний напрям: роль музеїв у вивченні та збереженні біорізноманіття; колекції як матеріал для вивчення біорізноманіття; роль колекцій у розробленні основних біологічних концепцій.

4. Організаційне засідання природничої секції ICOMU.

Збірник матеріалів конференції охопив широкий спектр сучасних проблем музейної справи у галузі природничих наук: історію природничих музеїв, фундаментальні й прикладні наукові дослідження, музейні колекції (створення, типізація, експонування та експертиза). Він став у пригоді спеціалістам музейної справи, науковцям природничих спеціальностей, гемологам, колекціонерам та студентам природничих факультетів.

12 квітня 2018 р. за ініціативи ННІ «Інститут геології» КНУ імені Тараса Шевченка та кафедри екології НУ «Києво-Могилянська академія», за інформаційної та фінансової підтримки ГО «Спілка геологів України» і НВНЗ «Інститут Тутковського» відбувся круглий стіл «Незвідане Полісся», присвячений 160-річчю з дня народження П.А. Тутковського. Тематикою заходу, до якого долучилися ННПМ НАН України та ТОВ «Водоспад», став науковий внесок академіка Павла Тутковського у розвиток географії, геології, етнографії та музейництва України.

Вагоме значення у таких заходах мають нагородження і заохочувальні відзнаки спеціалістів, які запровадила ГО «Спілка геологів України». Для відзначення особистих заслуг своїх членів та інших осіб у сфері її діяльності розроблено та виготовлено нагороди Спілки геологів України – срібний та золотий нагрудні знаки, медаль «За заслуги» I, II та III ступенів; Іменний геологічний молоток. До ювілею академіка Євгена Костянтиновича Лазаренка запроваджено медаль «За внесок у мінералогію», якою Спілка нагороджує за поданням Українського мінералогічного товариства. Спілці

надано право вносити пропозиції про нагородження вищою відзнакою – медалю «За видатні заслуги» імені П.А.Тутковського, яку розроблено та виготовлено з нагоди 100-річного ювілею НАН України та Геологічної служби України. Оцінювання діяльності геологів – складна справа, тому вручення цінних нагород важливі для спільноти. Кожен розуміє, що докладає чимало зусиль на своєму професійному терені, а визнання власного внеску в загальну справу чекають усі.

Спілка геологів України, виконуючи свою місію і підтримуючи наукові заходи, сприяє професійній консолідації вчених та спеціалістів, які працюють у сфері геології та суміжних галузях; підвищує престиж професій, які пов'язані з дослідженням та використанням надр, охороною геологічного середовища. Представники Спілки геологів на заходах різного рівня: беруть участь як модератори за секціями або ведучі під час круглого столу; надають спонсорську допомогу у проведенні екскурсій чи експедицій; виділяють призи та проводять нагородження учасників конференції тощо.

Усі заходи, до яких долучається Спілка геологів висвітлюють у випусках журналу «Геолог України», що є важливим для популяризації поміж широкого кола населення.

ГО «Спілка геологів України» володіє значним потенціалом у сфері популяризації геологічних знань, головним завданням якої є: сприяння розвитку і піднесенню престижу геології; пропаганда значущості пошуково-розвідувальної діяльності; оперативне і максимально повне інформування громадськості про важливі результати наукових і науково-технічних досягнень у геологічній галузі.

Нижче пропонуємо список опублікованих матеріалів наукових конференцій і семінарів, про які згадувалось вище.

1. Геологічні пам'ятки – яскраві свідчення еволюції Землі: зб. матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції. Київ: Логос, 2011. 142 с.

2. Гриценко В.П., Деревская Е.И., Константинович Л.И., Манюк В.В., Геологические памятники – яркое свидетельство эволюции Земли. Геологическая экскурсия. Київ: Логос, 2011. 32 с.

3. Від смоли хвойних до бурштину. Ідентифікація викопних смол: зб. матеріалів наукового семінару (м. Київ, 17 травня 2012 р.). Київ, 2012. 63 с.

4. Такий різний світ мінералогії: зб. матеріалів наукової конференції, присвяченої 100-річчю з дня народження академіка Євгена Костянтиновича Лазаренка. Київ, 2012. 176 с.

5. Деревская Е., Коженевський С., Митрохин А., Гриценко В. Маршрутами Павла Аполлоновича Тутковського. Геологическая экскурсия. Київ: Логос, 2013. 31 с.

6. От минералогии к геохимии: сб. научных трудов, посвященный 130-летию со дня рождения академика Александра Евгеньевича Ферсмана. Київ, 2013. 532 с.

7. Природничі музеї та їхня роль в освіті й науці: матеріали Міжнародної наукової конференції (м. Київ, 27–30 жовтня, 2015 р.). Київ, 2015. Ч. 1. 152 с.

HISTORY OF THE DECADE OF GEOLOGICAL KNOWLEDGE POPULARIZATION BY THE PUBLIC ORGANIZATION UKRAINIAN ASSOCIATION OF GEOLOGISTS

Kateryna
DEREVSKA

Doctor of Geological
Sciences, Professor,
professor of ecology,
National University
«Kyiv-Mohyla Academy»,
member of the UAG

The article reveals the chronology of events lasting ten years from 2010 to 2020, which are devoted to the geological industry promotion. The Public Organization Ukrainian Association of Geologists fulfils its mission and supports scientific activities, promotes the professional consolidation of scientists and specialists working in geology and related fields; boosts the prestige of professions related to the exploration and use of mineral resources, the geological environment protection.

Keywords: *popularization; geological branch; Union of Geologists of Ukraine; Geological Museum.*

Kseniia
RUDENKO

Candidate of Geological
Sciences, senior
researcher,
Department of geology,
National Science and
Natural History Museum
of the National
Academy of Sciences
of Ukraine, member
of the UAG